

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунист партиясынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
адычы чоңнар депутаттарынын область Советинин органы.

1952
декабрь
30
ВТОРНИК
№ 255 (2685)
ӨРТӨЗ 20 КОП.

Совет Эвилелиниң Гимнизи (1 арын).
Чер-чер Советтериниң сонгулдаларына белеткел (1 арын).
Эвилелдешкен республикаларда (1 арын).
ССРЭ—хөй националдыг күрүениң үлегери (2 арын).

Ажылчы чоңнар депутаттарынын районнар Советтеринге сонгулдалар талазы-биле районнарның сонгулда комиссияларын бадылаар дугайында Тыва автономнуг областың ажылчы чоңнар депутаттарынын область Советиниң күүсекчи комитетиниң шийтири (3 арын).

Редакцияга чагаалар (4 арын).
Экономнуг кризисче орукта (4 арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).
Корей болгаш кыдат талавың туттурган шериглерин американнар лисыманчыларже шилчидип турар (4 арын).

Хостуг республикаларның бузулбас эвилели

Совет Социалисттик Республикаларның Эвилелиниң тургустунганында бээр үжен чыл болганының оюн Совет Эвилелиниң бүгү улустары бо хун демдегеп турар. 1922 чылдың декабрь 30-де Советтериниң I Бүгү-эвилел съездинде В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинниң инициативазы-биле ССРЭ тургустунган. Ол төөгүлүг чорук ленинчи-сталинчи национал политикакын чайынанчак улуг тирилдери болган.

Совет эрге-чагырганың баштайгы хүнеринде-ле Ленин биле Сталинниң ат салганы «Россияның улустарының эргелериниң Декларациязы» чарлатынып үнген, ол алдарлыг декларация Совет күрүениң хоойлузу кылдыр бистиң чурттуң улустарының хостуг болгаш моондак чок көгжүүрүн, оларның ден болгаш бүрүн эргелини, оларның башка ийнер эргезин чарлаан болгаш мурунда туруп турган национал кызыгаарлашкынарны, база артык эргелерин буза шапкан.

Ленин—Сталинниң партиязы, совет күрүне Октябрь революциязында хостаан улустарының ол бүгү эргелерин болгаш хостуг чоруун магадаар дээш бүгү хемчеглерин алган. Ленин болгаш Сталин Национал республикаларны тургузар, оон ол республикаларны эвилелдешкен чангыс күрүне кылдыр калдар дээш канчаар-лаа аажок улуг ажылды чорутканнар.

ССРЭ-нин тургустунарының дугайында эш Сталинниң бижээни Декларацияда ол эвилел болза, ден эргелиг улустарының эки-туралыг катыжылгазы болур дээрзин онза-лап айткан. ССРЭ-нин тургустунганы болза, Советтик Төрөөн чуртун, национал хөгжүлдээнин, ажыл-агый болгаш культура хөгжүлдээнин, совет национал күрүнени чедишкенин тургузарының, ССРЭ-нин улустарының акыл-думалыкы болуп калы ажылдажылгазының болгаш бузулбас эл-найралының, социалисттик нацияларны чечектедирериниң калбак перспективаларын ажылдып берген.

Ден байдалда акы-думма республикаларның аразында бир дугаары Россияның Совет Федеративтик Социалисттик Республиказы болур.

Хостуг улустарының быжыг эвилелин Холбааштын кезеде каннаан Улуг Русь. Күзөөн улустардан чогааткан күчүлүг

Совет Эвилели делгереп турар! ССРЭ-нин Күрүне Гимнизииниң бо байырыг чагай сестери болза, Совет Эвилелиниң составына бактап турар бүгү нацияларның иштинден эңне шыларгангай нация болуп турар улуг орус улустун шингээткени ол улуг ынакшылды болгаш хүндүткелди тода илергейлеп турар.

Эрткен үжен чылдарын дургузунда Совет Эвилели хөгжүлдөөн кайгамчыктыг чагай, улуг оруун эрткен болгаш бүгү делегейин ажылчы чоңнарына нацияларның ден эргелиниң база найралдыг чурттаарының үлегер чижээ болу берген. Совет Эвилели болза, делегейде эңне быжыг, сүр-күчүлүг күрүне, тайбының болгаш улустарының айың чок чоруунун ынакшылдыг чөлентиги.

Совет улус «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп эш Сталинниң генийлик чаа ажыл-биле, партияның XIX съездинде оон төөгүлүг чугаазы-биле болгаш съездиниң шийтирилери-биле сорук кирген политикакын болгаш күш-ажылчы күчүлүг чаа көдүрүлүшкүнүн байданында ССР Эвилелиниң тургустунганында бээр алдарлыг үжен чыл оюн уткуп турар.

ССРЭ-нин улустарының бузулбас сталинчы найралы, совет күрүне болгаш нийлел тургузуунун күчүлүг күжү бооп, Ада-чурттуң Улуг дайының үзүндө онза илереп кө-

зүлгөн болгаш улам-на канналып тудушкан. Улуг Сталинниң мындыг сестери база дагын катап бадыктагынган.

«... ССРЭ-нин улустарының аразында найрал—улуг болгаш чугула чаалап алышкын. Ол найрал-ла туруп турда, бистиң чуртувустун улустары хостуг болгаш тирилтер-бес болур. Ол найрал-ла мандып делгереп турда, биске кым-даа, иш-тикидаа, даштыкы-даа дайзыннар коргунчуг эвестер».

Совет эрге-чагырганың чылдарында бистиң Төрөөн чуртувустун улустары хожудангай чоруткан депшил-геже эзулуг-ла кайгамчык улуг шурашкыны кылганнар. Оон боттут барымдаазын бистиң областың чижээнден-даа көрүп болур.

Тывага совет эрге-чагырганың сес чылдарының дургузунда тыва улус политик, ажыл-агый болгаш культура депшилдээнин талазы-биле кайгамчыктыг шурашкыны кылган. Арат ажыл-агыйларны коллективизастаары болгаш амыдыралдың сууржун байдалыңе шилчидери чедишкенин боттанып турар. Арат ажыл-агыйларын 86 хире хуузу колхозтарда катышкан. Партияның болгаш чазактың улуг дуузалчызының ачызында муң-мун араттар өглерден чагайжылдыр туткан бажынарже кирер, чуртталга-же шилчир аргалыг болганнар. Көдээ ажыл-агыйга күчүлүг материал-техниктиг базаны тургускан. Көдээ ажыл-агыйда социалисттик сектор шүүт тилдөөн болгаш болуун артык күштүң улам тода көргүскен. Колхозчу ховуларның дүжүтүү, нийтинин мал ажылының баш саны болгаш продуктулу денел чокка бедээ. Колхозчу тараачынаарың материалдыг болгаш культурадыг денели хүн келген тум-на бедип турар.

Чурт улутпур дика өскен. Бистиң областың улустарының мурунда хөгжүлдөөн кайгамчыктыг улуг перспективалары бар.

Областа культураның чедишкенин сенап четпес. Чээрбе ажык чыл мурунда-ла үжүк-бижик чок чоран Тывада ам бүгү-ниитинин эге өөредилгези боттанган, бүгү-ниитинин чеди чыл өөредилгезинче шилчээ. Башкыларын, медицина ажылдакчыларының болгаш тускай эртемниг өске-даа национал кадрларның саны хемчээл чокка өскен. Национал хевирлиг, социалисттик утка-шынарлыг культура чечектелип турар.

Ленин—Сталинниң партиясының XIX съездин ССРЭ-нин ажыл-агый, культура хөгжүлдээниге кайгамчыктыг улуг программаны салып берген. Эш Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп ажылында айтышкынарны съезд бодунуа шийтирилериң үндээнинге салган.

Бүгү республикаларның, областарының улам ыдайгы хөгжүлдээ-биле нергелештир бистиң областың-даа чаа чечектелишкенин совет кижилериниң амыдыралчы эрге-ажыктарына таарыштыр көрүп турар беш чыл планын совет улус улуг көдүрүлүшкүнүг, күүседип турар.

Хөй националдыг күчүлүг совет күрүнени тургускан совет улус тайбың дээш, демократия дээш, социализм дээш демиселге бүгү делегейниң ажылчы чоңнарының авангардында чоруп турар. Партияның XIX съездинде эш Сталин Совет Эвилелиниң улустарының эрге-ажыктары бүгү делегейге тайбының херээден черле чарылбас деп чугаалаан. Улустарың мерген угааның башкызы болгаш баштыңчызы эш Сталинга баштаткан Совет Эвилели— реакцияга болгаш империализмге удур, бүгү делегейге тайбының болгаш демократияның херээ дээш демиселге бүгү ажылчы чоңнарың чөлентиги.

Төгүлүг хүн

СТАЛИНГРАД. Сталинград чоогунга гитлержи шериглерни чылча шапкаанында бээр он чыл ою февральды 2-де болур. Ол төөгүлүг хүнү демдеглээринге Сталинград хоорай белеткенип турар.

Сталинградтың алдарлыг төөгүзүн чырыдып турар лекцияларның улуг бөлүүн белеткеп турар.

Бир дугаар лекцияларны Төп лекторияга болгаш «Кызыл Октябрь» заводтун клубунга номчаан.

Царицын— Сталинград камгалаының И. В. Сталин аттыг Музеин «Сталинград чоогунга немец-фашисттик шериглерни чылча шапкаанында бээр 10 чыл болганы» деп темалыг делегелени белеткеп турар. «Сталинград уран литературада» деп делегелени хоорайның библиотеказы белеткеп турар.

Совет Эвилелиниң Гимнизи

Хостуг улустарың быжыг эвилелин Холбааштын кезеде каннаан Улуг Русь. Күзөөн улустардан чогааткан күчүлүг Совет Эвилели делгереп турар!

Хоор чоңнуң эвиниң бады чөлентиги Хостуг, бистиң Ада-чурт, алдаржы! Улустарың тугу, чагай совет тугу Улам-на тирилдерегге чедирзин!

Биске хостал хүнү чангыс өттүр дегген. Биске улуг Ленин орук чырыткан. Ажыл-ишке Сталин бисти сорук кирип, Ажылчы чоң дээштиң шыңчы өстүргөн.

Хоор чоңнуң чолуун бады чөлентиги Хостуг, бистиң Ада-чурт, алдаржы! Улустарың тугу, чагай совет тугу Улам-на тирилдерегге чедирзин!

Шеривисти чаага канчап өстүргөн бис, Бужар халдакыны ширбип кааптар бис! Салгалдар чаянын туртуп камгалааштын Ада-чуртувусту мактатырар бис!

Хоор чоңнуң адының бады чөлентиги Хостуг, бистиң Ада-чурт, алдаржы! Улустарың тугу, чагай совет тугу Улам-на тирилдерегге чедирзин!

(Совет Эвилелиниң Гимнизиң бадылаан чаа окулгазы).

М. В. Ломоносовтун филология палазы-биле ажылдары

ЛЕНИНГРАД. М. В. Ломоносовтун чогаалдарының ССРЭ-нин эртемнер Академиясының үндүрүп турары долу чылдазының чеди дугаар тому парлатынып үнген. Ында генийлик орус эртемденниң бижээни филологтук ажылдары, «Россия грамматиказы», «Риторика» болгаш өске-даа ажылдар кирген.

М. В. Ломоносовтун филология талазы-биле ажылдарын дарлап үндүргени — ада-чурттуң дыл эртемни улуг болушкуну болур. Эрткен чүс чылдың төңүзүнде сөөлүг катап парлатынган ломоносовчу

грамматиканы ам парлап үндүргени онза солун болуп турар. Ол ажылда генийлик орус эртемденниң материалисттик мировоззрениясы тодаргай илеретинген. Ол үеде орус дылга турган хөй язы хевирлиг сестерден Ломоносов болза, дылдың алыс шынарын илередип турар эңне уткалыг сестерни шилип алган. Баштай-ла 1757 чылда парлатынган «Орус грамматикаканы» Пушкинниң үезинге чедир-ле орус литераторларның кижизитиниң чоразы карачангыс грамматиказы болуп турганы оон биле тайылбырлатынар.

(СЭТА).

Доменчилер чыл планын күүсеткен

СТАЛИНО. Сталин аттыг металлургия заводунун домен цехи шой эңилдериниң чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен. Металл бұдүрүлгези чыл дургузунда 6,2 хуу өскөн.

Сталинонун доменчилери ийи чыл дургузунда уреп кылдыр чорук чокка ажылдап келгенер. Сталин областың эң эки домен цехи деп атты цех алды айларын дургузунда калгалап келген.

(СЭТА).

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

Беш чылда кылыр ажылды чангыс чылда

Украин ССР-ниң найсылалы Киев хоорайда «Точэлектрприбор» завод дөрткү беш чыл планының дургузунда бұдүрүп үндүргөн бүгү продукциязы хире продукцияны 1952 чылда бұдүрүп үндүргөн. Кылыгларның бот-үнези 6 катап кудулаан.

Бұдүрүп үндүрүп турар приборларның бот-үнезин кудуладыры дээш демисешпешаан, заводтун коллективни бұдүрүлгезин чорудулгазын калбаа-биле механизастап турарлар. Бүгү металлдарны камнап алыр талазы-биле улуг чедишкени челип алдынган.

Бұдүрүлгедө чаа бедик бұдүрүчүлүг болгаш металлды дүрген кезериниң аргаларын калбаа-биле шингээдип турар.

Марксизм-ленинизмни классиктериниң ажылдары киргиз дылда

Киргизтин күрүенин ном үндүрер чери марксизм-ленинизмниң классиктериниң дыка хөй ажылдарын бо чылын киргиз дылга парлап үндүргөн.

В. И. Ленинниң чогаалдарының бир дугаар тому үнген, оларның ийи дугаар тому парлаалга белеткен турар. Россияның Коммунисттик аныктарының Эвилелиниң үшкү съездинде В. И. Ленинниң чугаазын тускай ном кылдыр парлап үндүргөн, ол ышкаш «Күрүне болгаш революция», «Демократтыг революцияга социал-демократияның ийи тактиказы» болгаш оон-даа өске дыка хөй чогаалдар парлатынган. Киргизтин чагыкчылары бо чылын И. В. Сталинниң чогаалдарының 12 томнарын киргиз дылга окулдуруп каанын алганнар. Эш Сталинниң «Анархизм бе азы социализм бе?», «Чесектиң тура-халышкын болгаш бистиң тактиказы», «Пролетарийлерниң аңгызы

болгаш пролетарийлерниң партиязы» деп ажылдарын болгаш оон-даа өске чогаалдарын тус-тус брошюралар кылдыр парлап үндүргүлээ.

Бешки беш чылда туттунган тудулар

Молдав ССР-ниң найсылалы Кишинёв хоорайның төп кудумчузу болу Ленин кудумчузунда «Партия», («Төрөөн чурт») деп кино театрың бажынының тудуу доозулган. Ол болза, бешки беш чыл планының баштайгы ийи чылында Кишинёв хоорайга туткан эң улуг тудуларның бирээзи болур. Ук-иштики-хеп фабриказы, тууйбу заводу, дээрбе комбинаты болгаш өске-даа бұдү-

рүлгелер-биле хоорай баян. Совет эрге-чагырганың мурунда Бессарабияның бүгү үлетпүрүнүң үндүрүп турган продукциязында каш катап хөй продукцияны ол хоорайның бұдүрүлгелери ам бұдүрүп үндүрүп турар.

Республиканың хоорайларының моон сонгааргы хөгжүлдээниге бешки беш чыл планы калбак перспективаларын айткан. Округтар төптери апарган. Тираспольда, Белыда, Калугада, ол ышкаш Беадерыда, Оргеевте болгаш өске-даа черлерде индустрияның чаа адырлары хөгжүп турар.

Дыка хөй районнарың төптери сөөлүг ийи чылдың дургузунда хоорайлар болу берген. Калараштын кудумчуларында 350 чуртталга бажының туттунган. Ында туттууга консервы заводунун девискээринде ажылчын сууру өскөн.

Чаа сорттарың миллион-миллион пуд тараазы

АЛМА-АТА. Көдээ ажыл-агый эртемнериниң Ленин аттыг Бүгү-эвилел Академиясының Казак салбырының чер ажылының институтунун Шортандинская көдээ ажыл-агый дуржулга станциясының өртем-шиңчилел болгаш бұдүрүлгө ажыл-чорудулгазының түнелдерин кылган. Станцияның директору А. Голубев СЭТА-ның корреспонденти-биле беседазына мынча дээн:

Бодунун туруп келген үезиниң дургузунда станцияның коллективиниң үндүргени көдээ ажыл-агый культураларының 11 чаа сорттарын районнарга таарыштыр хувааган болгаш бо эрттип турар чылда ол чаа сорттарны Казакстаның сонгу талакы областарына 700 гектар черге чажып тараан.

Сталинчы шаңвалдың лауреады В. Кузьминниң чазын тарыыр кызылгастың «Акмолка-1», «Шортандинка» деп чаа сорттарын, база күзүн тарыыр кызылгастың «Бабаевка» деп сортун тургусканы коллективниң чоргааралы болур. Бо чылын ол сорттарны чажып тараан колхозтар миллион-миллион пуд немелде дүжүтүп алган.

Станцияның коллективни колхозчуларга агрономия талазы-биле ийи чүс ажыг лекцияларны номчаан.

(СЭТА).

Алма-Ата. Казактын көдээ ажыл-агый институтунун алды факультеттеринде 1860 кижжи өөренип турар. Келир чазын 236 кижжи институту доозуп үнгеш, республиканың колхозтарына, совхозтарына болгаш МТС-теринге барып ажылдаарлар.

Чурукта: гидромелиоративтик факультеттин 2-ги курсунун студентилери-комсомолчулар Н. Хан (солгай талазында) биле И. Иманов оларның дуржулга кылып турары. Оң талазында профессор А. Мухлядун дуржулганы хайгаарып көрүп турары.

Чуруу В. Соболевуу.

СЭТА-ның прессклишези.

Совет улустарнын улуг эвилели

„Совет Социалистик Республикаларнын Эвилели 1922 чылда ССРЭ-нин Советтеринин Бирги Съездинде тургустунган болгай. Аңаа ССРЭ болза, ССРЭ-нин улустарнын дең эргезин болгаи эки туразын эге үндезин болдуруп тургустунган“.

(И. СТАЛИН).

„Совет Социалистик Республикаларнын Эвилели болза, дең эргели Совет Социалистик Республикаларнын эки-тура сорук-биле катышканындан үндезиленип тургустунган эвиледешкен куруне болур...“

(ССРЭ-нин Конституциязынын).

Белорус ССР

РСФСР

Украин ССР

Ўзбек ССР

Казах ССР

Азербайжан ССР

Моладв ССР

Киргиз ССР

Армян ССР

Эстон ССР

ССРЭ—хөй националдыг күрүнениң үлегери

Октябрьнын социалистик Улуг революциязы бистин чуртувуска эрги, капиталистик тургузуну дүжүрүш, Россиянын мөлчүктөк улустарын хостап, аас-кежиктиг амыдыралче орукту оларга ажыдып берген болгаш улустарнын бүрүн дең эргезин боттандырган.

1922 чылдын декабрь 30-де ССРЭ-нин Советтеринин бирги съезди В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинниң инициативазы-биле совет улустарын Совет Социалистик Республикаларнын Эвилели кылдыр эки-тура-биле катыштырар дугайында төөгүлүг шийтирнин үндүргөн. Совет Эвилели болза, мурнунда хаанынң эзуга дарлады чоран улустарнын талазындан улуг орус улуска идегелинге, совет чуртун улустарнын найыралынга үндезилетинип тургустунган.

Хожудап калган турган улустар национал ден эргени херек кырынга ажыглаан турзун дээш оларга культура болгаш ажал-агыг хөгжүдөзүнүн талазы-биле дуздалар, эзулуг ден эргени боттандырап херектиг турган.

Ындыг сорулганы делегейде чангыс-даа күрүне кажан-даа салбаан. Дарлаткан нацияларны кулда-ныр дээш капиталистик күрүнелер боттарынның бүгү-ле күштерин ажыглап турар. Ирландияга болгаш Индияга Англиянын үр үелиг тергидээшкени ол байлактыг чурттары хоозураашкыга болгаш ядараашкыга чедирген. XIX чүс чылдын дургузунда Ирландиянын чонунун чартык кызырылган. Индияда массалаг аштан болгаш аарыг човуладан чыл бүрүд-ле миллион-миллион кижилер өлүп турар. Ур чылдардагы англа тергиделдин түнделинде Индиянын чонунун 90 хуузу бирик билбес.

Чүгле совет социалистик күрүне националдарнын аразында экономика болгаш культура талазы-биле ден эвес чорукту узуткаарын бодунун сорулгазы кылдыр салган. Эш Сталинниң удуртулгазы-биле ол сорулга кайгамчыктыг чаагайы-биле шийтирилген. Совет Социалистик Республикаларнын бузулбас Эвилели болза, троцкистерге, бухаринчилерге, буржуаз националисттерге удур, космополитизмге болгаш өске-даа бүгү дайзыннарга удур кадыг-дошкун демисел-биле тургустунган.

ССРЭ-нин бүгү улустары сталинчы беш чыл планнынның чылдарында Ленин—Сталинниң партиязынын удуртулгазы-биле, улуг орус улустун дузаламчызы-биле экономика болгаш культура тургузушкунунун бүгү адырларында канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннерин чедип алган. Россия империязынын колокия турган черлеринде социалистик индустриялыг, коллективтиг улуг көдээ ажал-агылыг, чечектелип турар национал совет республикалар өзүп үнгүлзөн.

Национал хевирлиг, социалистик утка-шынарлыг культура чечектеген. Бирик билбес чорук узуткатынган, төрзөн дылга бүгү ниятин өөредилгези чорутунган. Эртем, чечен-чогаал, уран-чүүл улуг-биле хөгжөөн. Хөй-хөй национал республикаларда эртемнер Академиялары тургустунгулаан. Чөөн-чүктүң шаанда кандыг-даа эрге-шөлзө чок чоран херээженнери коммунисттиг тургузушкунун ден эргелиг, ийдеп-кейлиг тургузукчулары болу берген.

Чижек кылдыр Казахстанны көргүзүп болур. Казахстан революция мурнунда Россиянын эн-не хожудангай болгаш дарлаткан кылдыг чери турган. Ам Казах ССР болза, социалистик күзүлүг индустриялыг, механизастатынган улуг бедик хөгжүдөдиг, көдээ ажал-агылыг, чечектелип турар социалистик республика болган. Совет Казахстанда 9 муң чыгыш школалар, 24 дээди

өөредилге черлери, 100 чыгыш техникумнар, 22 музейлер, каш мун библиотекалар, он-он театрлар ажылдап турар. Казах ССР-нин эртемнер Академиязы эртемнин улуг төвү болур.

Октябрьнын социалистик Улуг революциязынын болгаш бистин чуртувуска совет тургузунун доктаап тургустунганынын ачызында эрги буржуаз нацияларнын орунда чаа социалистик нациялар тынылган. ССРЭ-де социалистик нацияларнын аразында харылзаазы капиталистик чурттарда буржуаз нацияларнын аразында өнүк чөнгөзөлиг, идегешпес харылзааларындан үндезини-биле ыталдыг.

ССРЭ-де бүдүрүлгенин чепсек-херекселинде социалистик өнүк баддыкатынган, мөлчүкүр чорук узуткатынган. Ынчангаш улустарнын найыралдыг кады ажылдажылгазынга, коммунизм тилелгези дээш оларнын катыжышкынынга таярымчалыг байлалдар тургустунган.

Социалистик нацияларнын аразында бот-боттарынга идегешир чорук, эш эзузу, бузулбас найырал, бот-боттарынга дузалажалга болгаш сеткил-сагыжынга кижир чорук, эрге-ажыктары, сорулгалары болгаш чүткүлү, чангыс аай чору тургустунган болгаш быжыккан.

Бистин үевиштиг улуг документи-зи—Сталинчы Конституция болза, эш Сталинниң чугаазы-биле алмрга мындаг чүүлдерни барымдаалап тургустунган. Ол конституция болза, «...бүгү-ле нациялар, расалар мурнуку болгаш амгы байдалы хамаан чокка, күштүг-даа азы кичкак-сулазы-даа хамаан чокка,—ниитилелдин ажал-агыг, хөй-ниити, күрүне болгаш культура амыдыралынын бүгү-ле талааларында бир дөмөй эргени эдилеп турар ужурул деп чүвени үндезилеп барымдалап турар».

Улустарнын ден эргези болгаш тускай эргези, боду баш миниринин болгаш националдын хостуг эргези—хөй националдыг совет күрүнениң принциптери, ооа улуг тургузукчулары болгаш организакчулары В. И. Ленин биле Сталинниң чарлаан принциптери ол.

Совет Эвилелинде кирип турар улустарнын кайзынга-даа национал талазы-биле бүгү эргелерни оларнын онзагай байдалын болгаш негезде херектелерин барымдалап хандырып турар. ССРЭ-нин составында 16 эвиледешкен республикалар, 16 автономнуг республикалар, 9 автономнуг областар болгаш 10 национал округтар кирип турар.

ССРЭ-нин Конституциязын эзу-гаар бүгү эвиледешкен республикалар чонунун саны-даа хамаан чокка бир дөмөй эргелерни эдилеп турар. Эвиледешкен республика бүрүзү боду Конституциялыг болгаш дыка хөй айтырыларнын талазы-биле күрүне эрге-чагыргазын боду тускай боттандырып турар.

Совет сонгулда системазы эчизинге чедир социалистик демократизмге үндезилетинип тургустунган болгаш Совет Эвилелинин күрүне эрге-чагыргазынын үстүкү органынга бүгү нацияларнын долу киржилгезин хандырып турар. ССРЭ-нин хамааталары расазы болгаш националы ылгал чокка сонгулдларга ден эргелиг кижир. Бүгү национал-республикалар, областар болгаш национал округтар боттары сонгулда-биле тургустунган эрге-чагырга органнырлыг. ССРЭ-нин Дээди Советинин ийи палаталары—Эвилелдин Совети болгаш Националдар Совети ден эргелиг. Эвилелдин Совети бүгү ажалчы чоннарнын нийти эрге-ажыктарын илередип турар, а Националдар Совети улуг-даа, бичии-даа бүгү

националдарнын онзагай эрге-ажыктарын илередип турар. Националдар Советинге эвиледешкен республика бүрүзү 25 депутаттарны, автономнуг республика бүрүзү 11 депутаттарын, автономнуг область бүрүзү 5 депутаттарын болгаш национал округ бүрүзү 1 депутатты сонгуур. Ынчангаш тыва автономнуг область өске-даа автономнуг областар-биле бир дөмөй 5 депутаттарын ССРЭ-нин Дээди Советинин Эвилелдин Советинге үш удаа сонгаан.

Национал болгаш расаа талазы-биле эн-не кадыг-дошкун дарлагга үндезилетинип тургустунган капиталистик күрүнелерде байдал оон сыр өске. Буржуаз конституциялар националиктиг, ол конституцияларда улустарнын эрге чогуз болгаш национал дарлалдык быжыглап дүрүмчүдүп турар. Сонгулдларга ден эргелиг эвес чорук—ол национал дарлалдын эн көскү илерээшкениринин бирээзи. АКШ-тын чамдык девискээрлеринин чону—чижээ Гуам ортудуктарын, Панам каналынын зоназынын болгаш өске-даа черлерин чону чүгле Конгресске сонгулдларга киришпейн турар эвес, харын-даа чер-черин сонгулдагы органнырыга киржир эргезин безин казаткан.

Англиянын доминиону болур Мурнуу-Африка Эвилелинде бүгү чонун хөй нуруузу болуп турар негрлер сонгулда эргелерин шуут казаткан.

Коммунист партиянын ленинчи-сталинчы национал политиказы—улустарнын ден—эргезинин акы-думма найыралынын болгаш бот-боттарынга дузалажылгазынын политиказы болза, бүгү совет улустарнын чангыс аай, бузулбас өг-бүлө кылдыр сырай катыштырган.

Улустарнын сталинчы найыралын улуг күжү, хөй националдыг совет күрүнениң тилетирбес быжык Ада-чурттуу Улуг дайынын чылдарында болгаш дайын сөөлүндеги чылдарда улам-из тодаргайы-биле илерзэн.

ССРЭ-нин бүгү улустары коммунизмин улуг туугуларын—Волгада, Аму-Дарыяда, Днепрада, Муруну Украинада, Сонгу-Крымда улуг туугуларны боттандырынга киржип турар. Коммунизмин улуг туугуларынның бир дугааргызы—Волга-Доннун судно чоруур В. И. Ленин аттыг каналын 1952 чылда ажылда кинргенинге бистин чуртувустун бүгү улустары чоргаарал турар.

Совет Эвилели болза, хөй националдыг күрүнениң эн эки үлегери болуп, делегейин улустарынга хосталганын оруун чырыдып берип турар өнүр сылдыс болуп.

Укен чылдын мурнунда, 1922 чылдын декабрь 30-де Совет Социалистик Республикаларнын Эвилелин тургузар дугайында илеткелинге эш Сталин мынча дээн: «...Совет эрге-чагырга ам чүгле бар болуп артарынын дугайын бодап турар эвес, харын бүгү делегей байдалынга саьдлар халдадып шыдаар, ону ажалчы чоннарнын эрге-ажыктарына ажыктыг кылдыр хөгжүдериин дугайын бодап турар».

Ол сталинчы мерген сөстөр боттанган. ССРЭ тургустунуп турар үеде бистин Коммунисттиг партияныс карачаныс «Шалпычы бригада» болуп турган болза, ам Кыдатан болгаш Кореядан Чехословакияга болгаш Венгрияга чедир чаа «Шалпычы бригадалар» тытып келген. Ынчангаш коммунизм тилелгези дээш демисежери бистин партияныска чик апарган.

Коммунист партиянын XIX съездинин төөгүлүг шийтирлери-биле, «ССРЭ-де социализминин экономнуг проблемалары» деп эш Сталинниң генийлиг чогаалы-биле сорук кирген хөй националдыг совет улус коммунизм тургузушкунунун

сталинчы программазын боттандырап дээш улуг күженишкенин ажылдап турар.

Улуг орус улуска баштаткан совет улустарнын акы-думма өг-бүдөзине биче улустар эзулуг-ла боттарынын экономика болгаш культура талазы-биле чечектелишкенин чедип ал болур деп чүвени Совет Тыныанн чижээнден көрүп болур.

Совет Эвилелинин составынга Тыныанн киргенинден бээр сес-ле чылдарын дургузунда Коммунисттиг партиянын болгаш Совет чаактык хун-бурудеги сагыш салышкынынын болгаш дузаламчызынын ачызы-биле бистин областа улуг чаартылгалар болган.

Сес чылдарын мурнунда быдаргай болгаш көшкүн ажылдыг чоразан арттарынын 86 хуузу ам колхозтарда катышкан болгаш мун-мун араатар өглерден чырык, чылыг, арыг чаагай быжынарда чурттай берген. Областа 12 машина-трактор станциялары тургустунган болгаш ам черни андарарынын болгаш тарааны чажарынын 95 хуузу, тарааны кезип, бастырынын 80 хуузу көдээ ажал-агынын күчүлүг техниказы боттандырып турар.

Чурт үлетпүрүнүн нийти продукциязы 1945 чылдагызындан 1951 чылда үш чыгы катал, кооперациянын бараан саарылгазы 4-тен хөй катал өскөн.

Тыныанн национал хевирлиг, социалистик утка-шынарлыг культуразы улуу-биле чечектелип турар. Областа бүгү нийтинин чеди чыл өөредилгезин боттандырып турар. Хөй эге болгаш чеди чыл база ортук школалардан ангыда башкы училгези, көдээ ажал-агыг техникуму, фельдшер-акушер школызы, колхозтарнын удуртукчулары белеткээр школа ажылдап турар. 1952 чылда Тывада бир дугааргы дээди өөредилге чери болуп башкы институту ажытынган. Дылдын, литератураын болгаш төөгүнүн эртем шийчилел институту, башкылар билин бедидер институт, област партия школызы база ажылдап турар. Культура-чырылдышкын болгаш медицина албан черлеринин четкизи улуу-биле калбарган.

Совет Тыныанн экономикасында болгаш культура тургузушкунунда улуг чаартылгалар болза, ленинчи-сталинчы национал политиказын тивделгезинин база көргүзүп болур.

Партиянын XIX съездининин төөгүлүг шийтирлерин, сталинчы бешки беш чыл планын боттандырап дээш бистин областын ажалчы чоннары улуг күзел-сорук-биле, кызымак чүткүл-биле ажылдап турар.

Ам бо хуннерде бистин областын ажалчы чоннары бүгү совет улустар-биле кады чер-чер Советтеринин сонгулддарына политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрүшкүн-биле белеткенип турар. Чер-чер Советтеринин ам болур сонгулддары болза, социалистик демократизмин, совет нийтиледдин мораль-политиктиг чангыс эвин улустарнын акы-думма найыралын база катал көргүзөр.

Совет нийтиледдин мораль-политиктиг чангыс эвин, совет улустарнын сталинчы найыралы, совет патриотизм—хөй националдыг совет социалистик күрүненин күштеринин үндезин дөзү ол. Эш Сталинниң чугаазы-биле алырга, ССРЭ-нин улустарнын аразында найыралы туруп турунда бистин чуртувустун улустары хостуг болгаш тилетирбес.

Ол сталинчы найырал-биле катышкан совет улустар Ленинниң тутунуң адаа-биле, Сталинниң удуртулгазы-биле коммунизмин чырыктыг бедиянче бтүрелдиг чоруп олурар.

Грузин ССР

Литва ССР

Латвия ССР

Таджик ССР

Туркмен ССР

Карел-Фин ССР

Ажылчы чоннар депутаттарының районнар Советтеринге сонгулдалар талазы-биле районнарның сонгулда комиссияларын бадылаар дугайында

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының область Соединиң күүсекчи комитетиниң ШИИТПИРИ

«РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының край, область, округ, район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге сонгулдалар чорудар дугайында Дүрүмүн» 43 болгаш 44 чүүлдериге үндөйлөп, ажылчы чоннар депутаттарының область Соединиң күүсекчи комитетиниң шийтпирээни болза:

Ажылчы чоннар депутаттарының районнар Советтеринге сонгулдалар талазы-биле районнарның сонгулда комиссияларын хей-ниити организацияларын болгаш ажылчы чоннар нийтиделериниң төлээлекчилеринден мөөн алаанды составтыг ылдар бадылаар:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Адыгбай Алексей** Сайын-оолович — КПСС-тиң район организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы **Дегеньев Валерий Николаевич** — райкүткөмнүн комсомол организациязындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Комбу Хертек Дагыевич** — чеди чыл школазының башкылар коллективиниң нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Куулар Лама-Серен Дондулович — Тээди суурчун ажылчы чоннарның нийти хуралындан.

Головина Роза Емельяновна — ВЛКСМ райкомунун комсомол организациязындан.

Шимиккен Сарыгла Магашириевна — «Дөн-Терек» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Тойтаң Салчак Аынтьевна — КПСС райкомунун профвизилел организациязындан.

БАРЫН-ХЕМЧИК РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Мижит-Доржу Хертек Бопанашевич** — КПСС-тиң район организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Горбунов Яков Леонтьевич** — Ак-Довурак комбинатының инженер-техниктиг ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Балакина Ирина Жановна** — район эмнелгезиниң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Донга Санчы-Мидил Самба-Сюрюн — «Большевик» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Сигаев Петр Васильевич — «Барлык» совхозтун ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Стратонова Клавдия Адамовна — Кызыл-Мажалыктун ортумак школазының башкыларының болгаш ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Караш Хомушка Саяевна — харылзаа конторазының ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Сула Сарыглар Чылыа — Кызыл-Мажалык МТС-тиң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Күлерек Монгуш Кандан — «Красный пахарь» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Найдын Николай Мадырович** — КПСС-тиң район организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Лопсан Николай Язикович** — райлетпүр комбинатының ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Сизина Елена Николаевна** — район эмнелгезиниң комсомол организациязындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Медведева Августа Александровна — Чадаананың № 1 ортумак школазының башкылар коллективиниң нийти хуралындан.

Норжай Анна Аргановна — Сталин аттыг колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Анай Монгуш Лагерова — «Искра» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Лысеинов Павел Константинович — районнун көдээ ажыл-аг. килдиз-

ның ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Русов Сергей Александрович — Чадаана МТС-тиң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Белёва Раиса Емельяновна — райкүткөмнүн профвизилел организациязындан.

КАА-ХЕМ РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Середкин Павел Михайлович** — Сарыг-Сеп МТС-тиң партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Чалбаа Бичедан Иванович** — районнун комсомол организациязындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Булатова Вероника Ивановна** — район эмнелгезиниң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Чаш-оол Севилбаа Баганак — «Ленинчи орук» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Очур-оол Константин Майыранович — Күрүне банкызының райс салбырының ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Рыбакова Вера Ивановна — Сарыг-Септин ортумак школазының башкылар коллективиниң нийти хуралындан.

Долгар Татьяна Сергеевна — «Октябрь 14 чыл ою» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

КЫЗЫЛ РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Часкым Монгуш Чымбаевна** — КПСС-тиң район организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Лубошикова Валентина Михайловна** — райкүткөмнүн партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Файзулин Геннадий Федорович** — райкүткөмнүн ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Багай-Уруг Тая Евлановна — Чаков аттыг колхозтун комсомол организациязындан.

Музукпан Музук Чомболович — «Совет Тыва» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Ондар Долгар Боргановна — ВЛКСМ райкомунун комсомол организациязындан.

Бюрбю Виктор Демиртепович — Элегес-Аксы шахтаның ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Домбулак Сарыглар Дамбий-оолович** — районнун хереклекчилик кооперациязының ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Базыр Иргит Сайыноолович** — КПСС райкомунун партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Антипина Юлия Александровна** — Мугур-Аксы чеди чыл школазының башкыларының болгаш ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Өртең Салчак Серенович — РО МГБ-нин комсомол организациязындан.

Чеботарев Иван Миронович — районнун харылзаа конторазының ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Шалаева Евдокия Федоровна — Мөген-Бүрен эге школазының башкыларының болгаш ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Созур-оол Салчак Мөнгеевич — Каргы сумузунун Берт-Арыгда хамааттыларының нийти хуралындан.

ӨВҮР РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Кундан Иргит Баданович** — КПСС-тиң район организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Лаврушин Дмитрий Матвеевич** — районнун ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Сыгыртаа Степан Хаварыкович** — КПСС райкомунун партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Забеев Яков Иванович** — райкүткөмнүн ажыл-

чыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Бельцова Раиса Степановна** — районнун культура бажының база районнун харылзаа ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Зудилина Анна Акимовна — район эмнелгезиниң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Солдам Куулар Кулаевич — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Вишнякова Анна Георгиевна — ВЛКСМ райкомунун комсомол организациязындан.

Ооржак Борбаанай Шыраповна — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

БИИ-ХЕМ РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Хорлуг-оол Михаил Күжүлович** — КПСС райкомунун партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Никитин Леонид Андреевич** — банк-саң ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Дорофеева Валентина Маркеловна** — Туранның орус ортумак школазының башкыларының болгаш ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Анай Сат Кежиовна — райлетпүр комбинатының ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Петухова Анна Иосифовна — райкүткөмнүн ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Долбаева Зоя Шимбаевна — «Красный пахарь» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

СҮТ-ХӨЛ РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Кюрю Хертек Сагакаевич** — КПСС райкомунун партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Константинов Владимир Константинович** — Сүт-Хөл МТС-тиң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Шыпылдай Галина Борандиевна** — КПСС райкомунун профвизилел организациязындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Монгуш Билчит Маняй-ооловна — Суг-Аксы чеди чыл школазының башкыларының нийти хуралындан.

Сизова Тамара Дмитриевна — райкүткөмнүн комсомол организациязындан.

Доржу Монгуш Дагырович — Сталин аттыг колхозтун комсомол организациязындан.

Монгуш Көк-Хунз Киданович — «Сталинчи орук» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

ТАНДЫ РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Харченко Михаил Савельевич** — КПСС райкомунун партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Жданова Галина Евстафьевна** — район эмнелгезиниң медицина ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Горшкова Антониде Иосифовна** — райкүткөмнүн профвизилел организациязындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Кызыл Кара-Кыс Дамбаевна — Бай-Хаактын тыва чеди чыл школазының комсомол организациязындан.

Даржаа Михаил Ширапович — «Красный партизан» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Адаева Любовь Ивановна — Бай-Хаак МТС-тиң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Оюн Борбак Көк — районнун комсомол организациязындан.

ТЕРЕ-ХӨЛ РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Сыгыртаа Степан Хаварыкович** — КПСС райкомунун партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Забеев Яков Иванович** — райкүткөмнүн ажыл-

чыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Бельцова Раиса Степановна** — районнун культура бажының база районнун харылзаа ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Сактагай Донтун Дюбютович — «Большевик» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Свишковская Владислава Сигизмундовна — Эми приказынның ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Идам Селиппаа Кыргысовна — чеди чыл школазының комсомол организациязындан.

Чеснокова Людмила Ефимовна — район эмнелгезиниң профвизилел организациязындан.

ТЕС-ХЕМ РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Чамзырай Донгак Бадый** — КПСС райкомунун партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Яковлев Семен Иванович** — Самагалдайның ты ва чеди чыл школазының башкыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Мань Мария Самдановна** — Калинин аттыг колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Норбу Нааын Кеменович — Ленин аттыг колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Назарова Клавдия Александровна — Тес-Хем МТС-тиң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Лейко Евгений Николаевич — район эмнелгезиниң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Назын Тамара Шончалаевна — районнун ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

ТОЖУ РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Тастай-оол Кол Лопсанович** — КПСС райкомунун партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Тамдын-оол Василий Самгаевич** — райсаң килдиниң профвизилел организациязындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Шогжал Василий Туменович** — чеди чыл школазының башкыларының болгаш ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Монгалбин Василий Идам-Контарович — «Май 1» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Спиридонова Елена Петровна — Тоора-Хем суурнун ажылчы чоннарының нийти хуралындан.

Бараан Куку Сандаковна — «Совет Тыва» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Кулакова Нина Николаевна — ВЛКСМ райкомунун комсомол организациязындан.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Чылбак-оол Чимит Белекович** — КПСС райкомунун партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Сергеев Петр Николаевич** — хоорайның интеллигенциязының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Володина Валентина Михайловна** — райкүткөмнүн комсомол организациязындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының область Соединиң күүсекчи комитетиниң даргазының оралакчызы **А. КОЗЛЕНКО.**

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының область Соединиң күүсекчи комитетиниң секретары **М. ПАХОМОВ.**

Чолдак-оол Түлүш Тыканович — Ленин аттыг колхозтун партия организациязындан.

Дервоедова Анна Семёновна — район эмнелгезиниң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Оюн Ак-Кыс Ашакооловна — ты ва ортумак школазының ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Лаврик Лидия Васильевна — орус ортумак школазының профвизилел организациязындан.

Таргашин Александр Гаврилович — райлетпүр комбинатының ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Цигулев Григорий Степанович — Шагаан-Арыг МТС-тиң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

ЧАА-ХӨЛ РАЙОННУҢ СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Ондар-оол Монгуш Минчинович** — КПСС райкомунун ажылдакчыларының коллективинден.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Чылбак Вера Сергеевна** — Кара-Тал чеди чыл школазының башкыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Шырап Тюлюш Дөнгүр-оолович** — район прокуратуразының ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Скляров Александр Андреевич — Кара-Суг суурнун профвизилел организациязындан.

Сендик Түлүш Эредчиновна — Молотов аттыг колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Воровьев Петр Петрович — Чаа-Хөл МТС-тиң ажылчыларының болгаш албан-хаакчыттарының нийти хуралындан.

Аскирова Александра Кузминична — районнун харылзаа конторазының ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Эрзин районнун сонгулда комиссиязы

Сонгулда комиссиязының даргазы — **Ламажан Макенин Чапкарович** — КПСС райкомунун партия организациязындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы — **Севекмит Сергей Чалбиевич** — Эрзин суурнун хуучуларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — **Сергеева Инна Александровна** — районнун кадык-камгалаал килдиниң ажылдакчыларының нийти хуралындан.

Сонгулда комиссиязының кежи-гүннери:

Баир Павел Кылыкаевич — райкүткөмнүн профвизилел организациязындан.

КАШКА ДАМБА КАЗАКОВИЧ

«Чаа орук» колхозтун колхозчуларының нийти хуралындан.

Илиндеев Александр Федорович — Эрзин чеди чыл школазының партия организациязындан.

Келазов Юрий Федорович — районнун көдээ ажыл-агый килдиниң профвизилел организациязындан.

Кишинмаа Хертек Дажиевна — КПСС райкомунун профвизилел организациязындан.

Курепкина Таисья Петровна — Эрзин чеди чыл школазының комсомол организациязындан.

Школачыларның кышкы дыштанылгазы

Школачыларның кышкы дыштанылгазы оларның амьдыралыгга улуг болуушкун болур. Ол дыштанылганын организациястыг, чеп эрттиреринче партия болгаш чазак улуг кичээгенин салып турар. Кол сорулга болза, школачы бурзуу дыштанылга үезинде чөп лаштанып алыры, кадыкын бажылаарын хандыраы болгаш өөредилге чылың дараазында улдунардыла оон эки өөнеринге бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургузарын хандыраы болур.

Школачыларның кышкы дыштанылгазын организациястыг, чеп эрттирер талазы-биле башкыларын, улус өөредилге органының ажылдакчыларының болгаш ВЛКСМ кооркомунун база райкомнарының мурунда улуг сорулга салдынып турар. Өөренкичилериниң дыштанып турар үези оларга аяктыг, солун хемчеглер болгаш оюннар-биле долдунган турар кылдыр бүгү ажылды органиастаар терек.

Ол сорулганы күүседирде улус өөредилгезиниң органы, ВЛКСМ кооркому болгаш райкомнарының мурунда дыштанылга эрттирериниң делгеренгей планын баш бурунгаар чогадып кылыры чугула. Ол кышкы библиотекалар, клубтар, момчулг бажынары, культура бажынары болгаш кинотеатр, көжер кинолар школачыларның кышкы дыштанылгазын үезинде оларны хандыра талазы-биле база боттары тускай планнарлыг болур уjurлуг.

Өөренкичилерин кышкы дыштанылгазын эрттиреринге профвизилел организациялары, өөренкичилериниң ала-мелери база идепкейлиг жиржири чугула.

Чаа чыл санында эрттирп турар чанчыл болган элка, ургениктер эрттиреринде эгелээш, күш-культураның болгаш спорттун янзы-бүрү хемчеглери—хаак, коньки кросстары, экскурсия чорударын, алдарлы кижилер-биле ужуражылгалар, литература кезээлерин эрттирерин болгаш оон-даа өске хөй хемчеглери тодаргай планнаш, амьдыралга боттандыраар терек.

Дыштанылга үезинде школачыларнын аразынга чорудар культура массалыг хемчеглериниң белеткели баш бурунгаар эки кылгаш, оон бедик идеялыг, өөренкичилерге солун болгаш билдингир болурун хандыраар дээш бүгү-ле хемчегин алыры чугула.

И. ПРИНЦЕВ.

Тудугжулар хуралына

Чоокта чаа Таңды районнун мурнакчы бызачыларының хуралы болган. Аңаа 1952 чылда тудуг ажылчының түнели болгаш 1953 чылда сорулгалар дугайын чугаалашкан.

Районнун колхозтары 60 чылдан чуртталганың 35 бажынарын, бүдүрүлгениң 6 тудуглары болгаш малга 5 чаа кажаларын ажылдада кириген. Ам чоокку хүнерде 24 чуртталга быжынары, 4 бүдүрүлге тудуглары болгаш 11 чаа кажалар доостур.

Тудугнун темпизи болгаш шыңарының талазы-биле «Чаа орук» колхоз (даргазы эш Арбетов) мурун турар. Ол шыңар Ленин аттыг. Сталин аттыг база «Победа» колхозтар багай эвес көргүзүлдерлиг болганы хуралга илерээн.

Келир чылдын тудуунга белеткел кылдыр чер-черин Советтеринге сонгулдалар хүнү—февральдын 22-ге чедир 8 муң ажыг кубометр тудуг ыякын дүжүрүп алырын бызачылар хүлээнтен.

Алган хүлөөлгезин күүседип турар

Чөөн-Хемчик районнун Иймеде Ленин аттыг колхозтун ажылшчилери башкы Сталинга чоруткан чагазында алган хүлөөлгелерин эрестиг күүседип турарлар.

Колхоз нийтинин мал бажы өсүреринин күрүнө планын: иекти 109 хуу, чылгы малды 112 хуу, хөй, өшкүчү 106 хуу күүсеткен. Колхозчуларының 14 чуртталга бажынарын кылар тургаш 16ны, культура амьдыралын, бүдүрүлгениң 3 тудугдарының тудуун доозуп ажылдада кириген.

Мал кыштаглаашканының белеткелин чогуур үезинде эки доозуп, кыштаглаашканын чедишкенин чорудуп турар.

Колхозчу бүдүрүлгедө мурунакчыларын саны чыл-бүрүдө көвүдөп турар.

РЕДАКЦИОННО-ЧАГАЛААР

Организаастары негетинип турар

Күш-культура болгаш спорт херээнниң чорудулганын сөөлгү айларда дыка кошкаткан. Ол дугайы солуннарга үнүп турза-даа, область комитетинин даргазынын хүлээлгезин күсүсөдип турар эш Путинцевтиң дүвүртейин турарын кижиги кайгаар! Бо дугайында чамдык фактыларын маана илередин артык эвес.

Бирги чижек: бо чылдын декабрьның 13-тен эгелеп «Колхозчу» деп эки туранын спорт нитилелинин шыдыраа талазы-биле область маргылдаазын эрттирер деп шийтирилээн турган. Шийтир эзугаар алырга шилденек колхозчу шыдыраачылар декабрь 12-де Кызылга келген турар. Херек кырында чүгле ийи кижиги (Барын-Хемчик болгаш Сүт-Хөддөн) айыткан хүндүл келгенер. Дараазында хүнде, он үште, бирезе Каа-Хемден немешкен.

Ам эгелээшкенин хүндүл эш Путинцевтиң чанында үш «колхозчулар». Артында олар колхозчу шыдыраачылар эвес: «шыдыраа талазы-биле область маргылдаазы болур, анда кижиден чорудунар!»—деп, күш-культураның район комитеттерин буу-хаа долгааны-биле мурунда-ла область маргылдаазына чорраан категориялыг шыдыраачылар чоруткулдан. Чижээ: Кара-оол (Барын-Хемчик) үшкү категорияның шыдыраачы болгаш өске-даа. «Ам канчаар манап, кеменип, дыштанып турунар!» дээш кижиги бүрүзүнге хүнде чарыгдары-биле чээрбин рубль деп санаарга элээн көүдөй берген. «Колхозчу шыдыраачылар» үш хонук манап, кым-даа келбээн.

База катап эш Путинцевке кээп айтырып тургускан.

— Ам канчаар бис, дарга?
— Ие, харын биске база бергедей берди. Чүню канчаарлыг?— шийтир чок боланып олурганыңың соонда— чанып тур силер ийин—дээш, баар, кээриниң орук шүүделин төлөп бер—деп бухгалтерин дужааган.

Нити шүүдөл чеди чүс рубль ажа берген ужурунда бухгалтер ону чүг-ле баш чайышкыны-биле илереткен. Бо чарыгдал кымнын буруузу? Чугаажок эш Путинцевтиң буруузу болбайн канчаар.

Өске бир чижек: «Иркутскиге зо-налар айы-биле хаак маргылдаазы болуп эрттер апарган. Орта областтың шилденек хаакчыларын киириштирер апарган. Бо талазы-биле база-ла бергелээ. Канчалза-даа хоочун хаакчылар Дартык-Кара, Тау оларны база Тес-Хемнин Берт-Дагла Кара-оолду (ийи чыл бурунгаар элээн эки хаакчы турган) бодап алган. Чүү-даа болза, Кызылда чурттап турарларын белеткеп эгелей берген, а өскелерни телефоннаш турдукан.

Районнарның болгаш Кызылдын чүс-чүс анык эскенеринин аразыч-дан чаа-чаа спортчуларның тывыл-баан турар ужуру чүдөл? Ол чүгле областтың күш-культура болгаш спорт херээнин комитетинин багай ажылы-биле тайылбырлатынар-дыр.

Кызылдын күш-культура комбина-диниң кышкы бөмбүк ойнаар залы мессанын эвес, чүге каш кижилеринин ойналга черинче шилчип турар. Шаак мындыг организасчы эвес байдал күш-культура болгаш спорт херээнин область комитетинин ажылы-н түңнел чок болдуруп турар.

В. ЧЮДЮК.

Чоннуң негелдизин хандыраар

Совет кижилерни коммунизм эзузунга кижиздеринге, партияның XIX съездинин шийтирлерин ажылыч чонга пропагандалаарына клуб чугула черин ээлеп турар. Клуб ажылын Тады райүүс-комунуң культура-чырыдышкыны ажылынын талазы-биле инспектору эш Булуев четпес удуруп турар.

Ленин аттыг көдээ ажил-агий артелинин колхозчулары чүгле клубтун бодун көрүштүп, эки шынарлыг кылдыр тудуп кылган эвес, харын оон иштики дериг-херекселдерин четпелел хандыраарга база улуг сонургалдыг киришкенер. Культураны оода болур ол колхозчу клуб ажилдап эгелээниден бээр элээн үелер эрткен.

Клубтун ажылы баштайгы чылында дыка эки турган: культураның херекселдери-даа бар, колхозчу аныктардан тургустунган массалык бөлгүмнелер-даа ажилдап турган, солун номчулгазы удаа-дараа болу-лаар, лекция, илеткелдер-даа эр-тикелер, культура бригадалары-даа кээп ойнагылаптар.

Ол бүгү кемчелер сөөлгү үеде шуулга болбастан. Клубтун эргелекчизи эш Багай-оол чүгле шалын алырындан өске кылар чү-

вези чок болган. Колхозчулардан организаастыңан бижик билбес болгаш бажыкты биче билгилерин бөлгүмүн башкылаар хөй-нитти хүлээлгезин безин эш Багай-оол шуут уткан.

Клубтун үнелиг эт-херекселдери будалып турар чүүлдер база бар. Чагыдалдыг литературалар болгаш садып алган дыка хөй номнар барык шупту читкилээн, музыканың бар херекселдери үрелик, чамдыктары улустарын хуу эдилелеринче шилчээ. Клубтун ажил-агий өске-даа чүүлдери сандаргай байдалда туруп турар.

Бо талазы-биле Межегей суму Совети база-ла кемчег албайн келген. Бодунун хамаарылганында анык колхозчуң ажылында дуз-лаар, кижиздилгениң төвү болур клубтун ажылында ол бүгү четпестерин узуткаар талазы-биле ол суму Советинин даргазы эш Онушай багай ажилдап турар.

Илерээн четпестерни дарый узут-кап, клубту чоокку хүннерин иштинде ажыладып эгелээрин Ленин аттыг колхозтуң кежигүннери негеп турар.

К. КОНСТАНТИНОВ.

Шын үчөттү тургузар

Колхозтуң ажил-агийын чурумчуларын бир кол чугула чүве болза, малдың үчөдүн шын тургузары болур дээр билдингир. Ындыг турбуже Өвүр районун «Коммунизмче орук». «Кызыл туку» колхозтарның баштаар черлери бо талазы-биле Министрлер Чөвүлелинин 1951 чылдын сентябрь 3-теги доктаалын каржызы-биле хажыдып турар.

Оон тодаргай барымдаазы болза, ай саында чорудар чангыс-ай доктааткан форма эзугаар үчөт данызы: «Коммунизмче орук» колхоз 61 баш инекти, 16 баш хой, өшкүнү, «Кызыл туку» колхоз 21 баш инекти, 9 баш чылгы малды, 77 баш хой, өшкүнү кирибээни илерээн. Нити-

ниң малындан өлген малды мал эмнелгенин ажилдакчыларынын киржилгези-биле оң тускай актызын тургузар деп нити чурум турбуже. «Коммунизмче орук» колхоз 19 баш малды өске кижилерин киржилгези-биле актылап үндүр бижээн болгаш 7 баш анайы улуг өшкүлөр кылдыр өтчөкка киригени база илерээн.

Нитиниң малынын үчөт, өтчөдүнүң талазы-биле байдал районун колхозтарында шак мындыг буду-гаазында туруп турда, районун көдээ ажил-агий килдизинин талазын-дан кандыг-даа кемчег албайн тура-ры окта-ла четпес.

Д. ШАГДЫР.

Бижик бөлгүмнери чүге чогул?

Барын-Хемчик районун Аксы-Барлык сумузуңда бижик өөрелигези багай чоруп турар. Сумуда «Ленинчи орук» колхозта 190 чыгам колхозчу өг-бүлелериниң кежигүннеринин чартынындан эвээш эвези бижик билбес болгаш бижикти биче билдир турбуже, районун улус өөрдилге килдизи, колхозта партия, комсомолдуң эге организациалары бижик өөрелигезин чүге мыңчага чедир организааставайн турарыл?

Бижик бөлгүмнери тургустунар болза, оларны башкылап шыдаар

шырак бижиктиң коммунистер, комсомолчулар болгаш школа башкылары Аксы-Барлыкта эвээш эвес. Эрткен чылдарда олар эки түнөйдери көргүзүп-даа турганнар. Боттарынын бижик билбес, биче бижикти чорупун узуткаар деп изиг күзел колхозчуларда база-ла улуг. Ычанганш чүгле ажылды дүрген организаастап, ону чөп удуртур дугайында айтырып тургустунар ужу-руг.

К. БОРАНАЙ.

Экономнуг кризисче орукта

Америк экономиканың 1953 чылда перспективалары

НЬЮ-ЙОРК. Америк капиталист бөлүктөр чаа 1953 чылда болур экономнуг бергелээшкенин баш удур дүвүрээзин-биле манап турарлар.

Эң улуг ажык-кончаа тып алыр база ол ышкаш экономнуг кризистин болу бээрин доктаадыр-даа дээш калчалыг оралдаштышкан, америк экономиканы улам ынай милитаризаастарынын талазы-биле америк чыгыркчы бөлүктөринин 1952 чыл дургузунда чоруткан калбак күжениши-кинери турза-даа, ындагы коргушкуннар ам-даа бар болуп турар.

«Джорнал оф коммерс» солунун ноябрьда бижип турганы-биле айрга, бо чылдын дургузуңда дайн программасы «экономикага кол деткимче болуп турган».

Оам ангыда, чөпсөгленишкниң программаны монополистер чүгле «экономиканы деткириңиз түр чөпсөз» деп көрүп турар эвес, харын Американың экономнуг амыдыралынын доктаамал адырылбас чүүл кылдыр көрүп турар апарган. «Юнайтед Стейтс ньюс энд Уорлд рапорт» деп журнал бодунун сөөлгү дугаарында шериг үлетпүрү доктаамалы-биле «үлетпүрүнүң канчаар-ла аажок улуг адыры болур» деп медеглөп турар, а «үлетпүрүнүң ол канчаар-даа аажок улуг адыры» болза «агаарын хос чер чок кылдыр шыва алы бээр хире хөй самолёттар бүдүрери дээр ышкыш ындагы үр шийчилик» болур деп «Нью-Йорк пост» солунун сан-хөй талазы-биле хайгаарачы Сильвия Портер бижээн.

Кореяда хан төгүшкүнүң дайыны болгаш чаа дайыннарда белеткелди чамдык монополист бөлүктөр канчаа алырынын эргежок чугула баштайгы чүүлдери кылдыр санап турарын Уолл-стриттин кол-кол журналдары болгаш солунчы чажырбайн турарлар. Чөпсөгленишкниң программасы чок болза, эде тургузушкуну бил холбашкан улуг бергелээшкенирге таваржып болур ийик бис деп «Бэнк оф Манхэтти» деп улуг банкының вице-президентин Мэррей Шилдс медеглөп турган.

«Камгалал талазы-биле чарыгдалдары доктаамалчыларын, азы кызыгаарлаарын болза, эконом талазы-биле кудулаашкынче эгелеп киришкни кылдыр көрүп турар» деп «Нью-Йорк джорнал оф коммерс» солун сентябрьда бижээн. Кореяга тайбычылдыг дугайында айтырыны эрткен айда Катышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязынга чугаалажып көрүп турар үеде «Бизнес уик» деп журнал болза, Кореяда аткылажышкыны соксадыр чорук «ажык-херекчи иденкейниң дүжүп бадышкынын барык чайлаш чок болдуруптар», база тайбычылдыг дугайында чугаалажышкынарның буурап дүшкени «экономика талазы-биле болур деп турар кудулаашкыны доктаадыр ужуруг чылдагаан болу берип болур» деп бижип турган.

Ынчалза-даа, чөпсөгленишкниң программасы, оон авторларынын бодап турганы дег ындагы-ла кончуп боттук эвес «чөпсөк» болган. 1952 чылда бүдүрүлгө улагырдан туржук, харын 1951 чылдын деннелин-ден-даа кудулап баткан. Чоктаа чаа «Джорнал оф коммерс» солунга парлатынган чүүлүнө Нью-Йорк университетинин профессору Льюис Хэниниң мунгараашкыны-биле бижээни болза, «камгалалга чарыгдалдар», «чөдөмчө чок чөпсөк» болган.

Эрттип турар чылдын дургузуңда күженишкениң милитаризация америк экономикага багай саялдарын халдаткан, чүге дээрге, кол кичээнейин шериг материалдарыны бүдүрүлгезинче угландыргаш, калбак херегелдин бараанынын бүдүрүп үндүреринге когарал чедирип турган. Чөпсөк бүдүрүлгези улагыдып турган болза-даа, калбак херегелдин бараанынын хөй кезинин бүдүрүлгези улам кудулап турган. Атомнуг заводдары болгаш шериг бүдүрүлгелерин тудуп тургузарынга чазак элээн каш миллиард долларын немей төлөвилеп үндүргөн, ыңчалза-даа оон-биле чөпсөглөшпүр хамааты тудугну улуг кемчээлди-биле кызырган.

Америк улустун чаагай амыдыралдыг болур чоруунга шаптыктыг кылдыр боттандырып турар шериг программасы «өлүм салгыжыларынга» канчаар-даа аажок улуг ажык-кончааны берген. Тускай медээлер эзугаар алырга, бо чылдын баштайгы үш кварталдарынын дургузуңда монополияларын орулгалары 41 миллиард доллар турган, азы 1946 чылдын орулгаларындан барык ийи катап хөй болган.

Бирги чергениң чугула чүүлдеринин өртектеринин улгатканындан, улам улуг үндүрүлгелден күш-ажылың байдалынын дорадаашкынында, шериг албанынче улам-на хөй-хөй кижилерин мобилизастап турганындан болгаш социал хандырылганын системаның нити кудулаашкынында качыдап турган улус массаларының күсели-биле монополистер ол хире хөй ажык-кончааларны боттарынга шингээдип ап турганнар.

Электри болгаш радио үлетпүрүн ажилчынарның катышкан хамаарышпас профвнели бо чылдын августа статистиктиг медээлер паралаан, ол медээлерин эзугаар алырга, бирги чергениң чугула бараан чүүлдеринин өртектери 1950 чылдын эгезинде 1952 чылдын июльга чедир 25 хуу өскөн. Өртектерин аартаашкыныны эзулгү өзүшкүнүн болу-нун статистиктиг медээлеринге көрүспейн турар күш-ажыл министрствозу болза, бирги чергениң чугула чүүлдеринин өртектери бо чылдын июль айдан эгелээш, улам өзүп келген ноябрьда эң бедик деннелге четкен деп минип турар.

Ажылчы чоннарның амыдырал байдалынын дорадаашкыны болза, чорутунган өөренип көрүүшкүннерге үндөйлөп тургускан тускай материалдардан илгерейлетинип турар. Ажылчынарның өг-бүлелери өрөшпиреге улам күштүү-биле туттуруп бар чыдар дээрзин ол медээлер керчилеп турар.

Бо чылдын дургузуңда биче фермерлернин байдалы улам дорайган. Бирги чергениң чугула бараанына чарыгдалдары болгаш бүдүрүлгениң карылгалары улагыдып турда, фермерлернин орулгалары дыка кызырлар турар.

Тускай медээлерге үндөйлөтүнгөш, Ассошиэйтед Пресс агентилели болза, фермерлернин орулгалары 1951 чылда 14,3 миллиард доллар болгаш 1947 чылда 16,7 миллиард доллар турган болза, бо 1952 чылда 14,2 миллиард доллар болган деп дындадып турар.

«1953 чылда фермерлерниң орулгаларынын улам ынай кудулаашкынын чазак көрүп турар, оон ужуру колдуунда экспорт рыногунуң кызырлышкыны болур, база бо чылдын эң бедик деннели-биле дөмей-лээрге, бүдүрүлгениң кызырлырын илдег демдектери болуп турар» деп Ассошиэйтед Пресс агентилели медеглөп турар.

Фермерлерниң боттук орулгаларынын кызырлыганы-биле чөпсөглөшпүр оларнын өрелери дыка улгаткан. Тускай медээлер эзугаар алырга, фермерлерниң өрөзи бо чылдын 14 миллиард доллар четкен, азы чыл дургузуңда барык ийи миллиард доллар улгаткан. а 1945 чылдан бээр—барык 7 миллиард доллар улгаткан. Келир чылгы перспективалар оон-даа артык мунгаранчыг болуп турар. Ассошиэйтед Пресс агентилелин медеглөп турары-биле алырга, «көдээ ажык-агийда кудулап бадмышкын эгелей-даа берген боор» деп фермерлер коргуп турарлар.

Бо чылын алган ажык-кончаалары-биле ханган америк монополистер америк экономикага чаа-чаа таарымча чок чоруктары экжел чыдар чаа чылдын бүдүзүңде дүвүрээзининг байдалда турарлар. «Гаранти траст компания» болгаш «Нейшил Сити бэнк» компанияларын үндүрүп турар бюллетенинери, а ол ышкаш өске-даа ындагы оргачнар болза, капитал салышкыны эң ындакы кемчээлинде четкен, үлетпүрүнүң чамдык адырларында ажыр бүдүрүлгө төлөвилетинип турар, экспорт кудулап бадмы чыдар, база рыноктар дээр өске империалисттиг чурттар-биле демисел улам-на каржылааны бар чыдар деп сөөлгү үеде медеглөп турарлар.

Юнайтед Пресс агентилели октябрь 26-да Вашингтондан мыңча деп дындаган: «Чазактын экономистеринин медеглелдерин эзугаар алырга, 1953 чылда чавызаашкын эгелээр дээрзин чугаалап турар бүгү демдектер бар апарган...»

Болур деп турар экономнуг кризис чогум кажан болу бээр деп дугайында ындагы дүвүрээзининг айтыры талазы-биле капиталист бөлүктөргө чангыс-ай бодап чок болза-даа, ындагы кризистик болу бээр ындагы-ла ырак эвес болгаш дараазында чазак эрге-чагыргага турар үеде болу бээр деп шупту ыңчаар санап турар.

Генерал Эйзенхауэрнин президент албанынга оораның мурунда чуртунуң экономнуг байдалынын шынчизин айтыпшыаан, «1929 чылда Ак бажыңга келгеш, Гувер барык-ла база шак ындагы байдалды ызыгуур салгап алган чүве» деп «Коммершил энд фанэншил кроникл» деп консервативтиг солун улуг дүвүрээзин-биле медеглээн. Американың чыгыркчылары америк капиталист экономиканың кошкаагын медегер биллип, келир үениң талазы-биле каны дүвүрээзининг чаа чылга ужуражып турарлар.

«Америк дин Мэрфиниң найыр-алды чуртун элчини дег эвес, харын дээд комиссар ышкаш келелип турарыга японнар кончуг таарышмайн арлар» деп корреспондентияда чгаалап турар. Японияны катап чөпсөглээринин дугайында айтыры талазы-биле япон чазакка «каржы негелдиз» дээш генерал Кларкты аянар шүгүмчүлөп турар.

«Далайиң камгаланыкчы зоназы» турсукаынга Японияның хөй-нитиз күштүү-биле удурланып турар деп Артин бижээн.

Кореяда болушкуннар Кореянын Улустун армиязының Кол командьыларының дыңадыы ПХЕНЬЯН. Корь Улус-Демократыг Республиканы Улустун армиязынын Кол командьыларының декабрь 25-те медээлени болза: Эрткен хүнүнүң дугузуңда Кореянын Улустун армиязынын катыжышкынары-биле чыдат улустун эки-турачы кезектери америк-англи эжелекчилерге болгаш лисыманчы шериглерге удур бүгү фронттарга тулчуушкуннар чоруткан.

Декабрь 25-те Улустун армиязынын зениттиг кезектери-биле экинчи самолёттарын адар адыжы аңчылар дөвүнүн 3 - самолөттү андара аткы болгаш 2 самолөттү үрей аткан.

(СЭТА)

Корей богаш кыдат таланың туттрган шриглерин америкнар лисыманчыларга шилчидип турар

ПЕКИН. Иньхуа агентилелинин корреспондентинин декабрь 23-те Кэсондан дындаганы болза: Америк дээрлерде турар бүгү туттурган шриглерин лисыманчыларга шилчидип бээринин дугайында америк гессорлар-биле лисыманчыларын аразында чугаалажышкыны амгы үеде дооступ турар. Моон дугайын дындапшыаан, америк агентилелдер болза, лисыманчы парлаганын дындадыгыларын барымдаала турарлар. Туттурган шериглериниң шилчидип бериниң эгелей берге деп чамдык лисыманчы солугар балтыкап турар.

«Хостаашың» дээр чүвеге чылдак хап алгн, бо чылын америкнар лисыманчыларын холунче 38 муң туттунган шериглерин шилчидип берге деп чүвени маргыш чок кылдырбүзүрөдип көргүскөн болгай. Корь болгаш кыдат шериглерин холда турар херечилерин өчүктөрүн өтгаар алырга, үк туттурган шериглерин (38 муң кижини) сөөлүрди лисыманчы армия-же күш-биле чоруткан болуп турар.

(СЭТА)

АКШ-ның күчүлекчи политизынга Японияда таарымнас чоруктар

Нью-Йорк. АКШ-ның болгаш оон Японияга тускай төлээлекчилеринин күчүлекчи политиканың япон хөй-нитинин таарышмайн турарынын дугайында Оверсис ньюс агентилелин Токиода корреспондентизи Артиниң дындадыгы Иоркта (Пенсильвания штат) үнүп турар «Газт энд дейли» солун парлаан.

«Америк дин Мэрфиниң найыр-алды чуртун элчини дег эвес, харын дээд комиссар ышкаш келелип турарыга японнар кончуг таарышмайн арлар» деп корреспондентияда чгаалап турар. Японияны катап чөпсөглээринин дугайында айтыры талазы-биле япон чазакка «каржы негелдиз» дээш генерал Кларкты аянар шүгүмчүлөп турар.

«Далайиң камгаланыкчы зоназы» турсукаынга Японияның хөй-нитиз күштүү-биле удурланып турар деп Артин бижээн.

(СЭТА)

Харысгалгалы редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Харысгалгалы редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

1953 чылда областың „Шы“ солунунун чагыдылганы чоруп турар

ЧАГЫДЫЛГАННЫҢ ӨРТӨӨ:

Чылда — 52 рубль 20 копейк
Чартык чылда — 26 рубль 10 копейк
8 айда — 13 рубль 05 копейк
Неделяда 5 үнер.

Чагыдылганы «Союзпечаттын» хоорайарда килдистер, карылзаа салбырлары болгаш агентилери, а о ышкаш бүдүрүлгелерде, албап черлеринде, совхозтарда болгаш колхозтарда хөй-нитти төлээлекчилери хүлээп ап турар.

Оон-биле калы областың «ТУВИНСКАЯ ПРАВДА», «ТЫВАННЫҢ АНЫЯКТАРЫ» — «МОЛОДЕЖЬ ТУВЫ», «СЫЛДЫСЧЫГАШ» солушарынын чагыдылганын база хүлээп ап турар.

Шупту чагыдылгалыг турарыңче!

СОЮЗПЕЧАТЬ

Скарлатина--айыылдыг, халдавырлыг аарыг

Аарыг уругларын ойнаан чүүлдерин болгаш хевин дамчыштыр, ол ышкаш чугаалажылга үезинде чөдүлден, база аарыг кижилер-биле харылашкан кижилерин дамчып скарлатина халдаар.

Скарлатинадан араан кижиниң бажынынга барган кижиги болза, оон халдавырын бодунун бажынынче аппарып, кадык уругларынга чышшырып болур.

Уругнуң мага-бодунга шывишкилер үнүп, боостаазы аарыг берзе, бажынынарже эмчини дораан-на чаланар.

Скарлатина болза, ангина хевирлиг, шывишки үнмейн, анаа эрттип база болур.

Аарыг уругну шимчстейн чытырар, аыш-чемин таарыштырар болгаш чөп эмизери чугула негетинер.

Скарлатина бүүрөктерин болгаш кулактарынын хуулуп арааны хевирлиг үргүлчү каданнап турар.

Уругну эмнелгеже чорудушканын соонда уругну хевин болгаш бажынын иштин дезинфекцияларын (эм холуктуг эзилдиргелер-биле арыглаарын) негетнер.

Скарлатинадан аарып эрттирген уруглар 40 хонуктуң иштинде бодун долгандыр турар уругларга халдавырын тарадып болур.

ИЕЛЕР! Аарыг уругларны калык уругларже, калык уругларны аарыг уругларже чоокшулаштырып харылаштырбанар!

Тыва областың санитар-чырыдышкын Бажыны.